

Helsinku deklarācijas 2013. gada redakcija: būtiskākās izmaiņas un trūkumi

Ivars Neiders

Rīgas Stradiņa universitāte, Humanitāro zinātņu katedra, Latvija

Ievads. Pirmā Pasaules Medicīnas asociācijas (PMA) Helsinku deklarācijas versija tika pieņemta pirms piecdesmit gadiem – 1964. gadā PMA 18. ģenerālajā asamblejā Helsinkos. Laika gaitā, reaģējot uz dažādām izmaiņām gan medicīnā, gan sabiedrībā, šis pētniecības ētikā tik nozīmīgais dokuments ir piedzīvojis vairākas redakcijas. Pagājušā gada oktobrī Pasaules Medicīnas asociācijas 64. asamblejā tika pieņemta jau septītā Helsinku deklarācijas versija. Jāpiezīmē, ka iepriekšējo reizi deklarācija tika pārskatīta salīdzinoši nesen – 2008. gadā, tāpēc likumsakarīgi ir jautājumi – kādas izmaiņas ir ieviestas jaunākajā dokumenta versijā, vai šīs izmaiņas ir būtiski uzlabojumi un kādi joprojām ir būtiskākie šī kodeksa trūkumi?

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir salīdzināt jaunāko Helsinku deklarācijas versiju ar dokumenta 2008. gada variantu un izvērtēt, kādā mērā deklarācijas teksts adekvāti atspoguļo aktuālās problēmas pētniecības ētikā. Lai sasniegtu šo mērķi, pirmkārt, tiks analizētas izmaiņas Helsinku deklarācijas 2013. gada tekstā. Otrkārt, izmaiņas deklarācijā tiks aplūkotas kontekstā ar pētniecības ētikas literatūrā aplūkotajiem iepriekšējās un arī pēdējās kodeksa versijas trūkumiem un to novēršanas iespējām.

Rezultāti. Jaunākā – 2013. gada – Helsinku deklarācijas versija ir piedzīvojusi salīdzinoši nozīmīgas izmaiņas gan pēc struktūras, gan pēc satura. Deklarācijas struktūra ir labāk pārskatāma, bet saturiski deklarācija ir papildināta ar jaunām normām. Piemēram, pirmo reizi deklarācijā tiek atrunāta prasība kompensēt ar pētījumu saistītu kaitējuma nodarījumu dalībniekiem. Tas pats sakāms arī par prasību nodrošināt ārstēšanu pētījuma dalībniekiem pēc pētījuma beigām un prasību pētījuma rezultātus padarīt pieejamus sabiedrībai. Tomēr deklarācijā joprojām nav atrisinātas vairākas problēmas, kas var apgrūtināt šī dokumenta izmantošanu pētījuma ētisko aspektu izvērtēšanā. Būtiskākās problēmas ir saistītas ar deklarācijas paragrāfiem, kas veltīti pētījuma risku izvērtēšanai un placebo izmantošanai.

Secinājumi. Jaunajā Helsinku deklarācijas versijā ir ieviesti vairāki būtiski uzlabojumi – skaidrāka struktūra, precīzāki formulējumi, papildu paragrāfi, kuros formulētas jaunas prasības. Tomēr dokumentam ir arī būtiski trūkumi, kas daudzos gadījumos var mazināt tā autoritāti.